

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL GALIMAI PAŽEISTOS X TEISĖS Į FIZINĖS APLINKOS PRIEINAMUMĄ KAUNO APYGARDOS TEISME

2020-10-05 Nr. 4D-2018/1-1539

Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius gavo X (toliau vadinama – Pareiškėjas) skundą (toliau vadinama ir – Skundas) dėl galimai pažeistos jo teisės į fizinės aplinkos prieinamumą Kauno apygardos teisme.

2. Skunde, be kitų aplinkybių, nurodoma:

2.1. „Dėl sveikatos sutrikimų negaliu vaikščioti. Galiu judėti tik su neįgaliojo vežimėliu. [...] esu laikomas Kauno tardymo izoliatoriuje“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta);

2.2. „2018 m. spalio 15 d. buvau pristatytas į Kauno apygardos teismą ir patalpintas į specialiai įrengtą kamerą suimtiesiems. Minėtos kameros nėra pritaikytos neįgaliesiems, su neįgaliojo vežimėliu negaliu patekti, daug kliūčių, slenksčių“;

2.3. „Taip pat suimtiesiems įrengtas tualetas nepritaikytas neįgaliesiems. Teismo posėdžiai vyksta ir keletą valandų ar net ilgiau, o aš negaliu pasinaudoti tualetu, nes jis visiškai nepritaikytas neįgaliesiems.“

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo ištirti Skunde nurodytas aplinkybes.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2018 m. lapkričio 29 d. raštu Nr. 4D-2018/1-1539/3D-3206 kreipėsi į Nacionalinę teismų administraciją (toliau vadinama ir – Administracija) prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes. 2018 m. gruodžio 21 d. Seimo kontrolierius gavo Nacionalinės teismų administracijos 2018 m. gruodžio 21 d. raštą Nr. 4R-1929-(1.13). Šiame rašte nurodoma:

4.1. „Šiuo metu organizuojant teismų pastatų ir patalpų remonto darbus pirmiausiai daugiausia dėmesio ir resursų skiriama esminių statinių reikalavimų užtikrinimui – teismų pastatų ir inžinerinių sistemų defektams, keliantiems grėsmę žmonių ir aplinkos saugumui [...] bei susijusiems su netinkamos būklės pastato konstrukcijomis ir inžinerinėmis sistemomis [...], šalinti. Pažymėtina, kad Administracija, organizuodama teismų pastatų didesnius remontus ar rekonstrukcijas, taip pat daug dėmesio skiria ir žmonių su negalia poreikių užtikrinimui – per pastaruosius kelerius metus papildomai Šiaulių apygardos teisme, Marijampolės rajono apylinkės teismo Vilkaviškio rūmuose, Alytaus apylinkės teismo Prienų rūmuose, Plungės apylinkės teismo Palangos rūmuose neįgaliesiems buvo įrengti pandusai ar pritaikyti sanitariniai mazgai“;

4.2. „Kauno apygardos teismo (toliau ir – Teismas) pastato rekonstrukcija buvo baigta 2008 m. Rekonstrukcijos metu pastatas pritaikytas žmonių su negalia reikmėms pagal tuo metu galiojusius teisės aktų reikalavimus [...]“;

4.3. „Teismo patalpų dalis, kurioje yra įrengtos laikino sulaikymo kameros, iš esmės nesudaro kliūčių ar nepatogumų jomis naudotis neįgaliesiems ir užtikrina galimybę į šias patalpas patekti ir jose judėti judėjimo negalią turintiems asmenims, kurie naudojami neįgaliajam skirtu vežimėliu. Papildomai atkreiptinas dėmesys į du aspektus. Pirma, dėl laikino sulaikymo kamerų specifikos, susijusios su saugumo užtikrinimu, yra įrengtas 3 cm nesiekiantis durų slenkstis, kurį, prireikus, neįgaliajam padėtų įveikti konvojavimo tarnybos pareigūnai. Antra, nors Teismo laikino sulaikymo kameroje, nesant joms keliamų tokių reikalavimų, nėra neįgaliesiems pritaikytų sanitarinių mazgų, tačiau laikino sulaikymo kameroje esantys neįgalieji gali naudotis tame pačiame aukšte kaip ir sulaikymo kameros esančiais neįgaliesiems pritaikytais sanitariniais mazgais“;

4.4. „Šiuo metu dėl esamų teismų pastatų konstrukcinių ypatumų, nėra galimybės užtikrinti visų esamų Lietuvos Respublikos teismų pastatų visapusiško atitikimo šiandien galiojančių teisės aktų reikalavimams, įskaitant reglamentuojančių patalpų pritaikymą žmonių su negalia poreikiams, arba tam reikėtų atlikti didelės apimties teismų pastatų kapitalinio remonto darbus, tačiau Administracija kartu su Teisėjų taryba nuolat ieško įvairių galimybių, būdų bei sprendimų pagerinti ir sudaryti patogesnes sąlygas interesantams teismuose, sutvarkant viešąsias erdves, sanitarinius mazgus ir pan.“

5. Seimo kontrolierius 2018 m. lapkričio 29 d. raštu Nr. 4D-2018/1-1539/3D-3208 kreipėsi į Kauno apygardos teismą prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes. 2018 m. gruodžio 21 d. Seimo kontrolierius gavo Kauno apygardos teismo 2018 m. gruodžio 20 d. raštą Nr. (1.10)-E2-4443. Šiame rašte nurodoma:

5.1. „Nemanytina, kad Kauno apygardos teismo patalpų dalis, kurioje yra įrengtos suimtiesiems asmenims skirtos specialios kameros, neįgaliesiems sukeltų nepatogumų. Koridoriais, ties kuriais minėtos specialios kameros yra išdėstytos, neabejotinai galima judėti naudojantis neįgaliesiems skirtais vežimėliais. Durų, vedančių į specialiąsias kameras, plotis taip pat nesukelia keblumų neįgaliajam skirtu vežimėliu besinaudojančiam suimtajam patekti į kameros vidų ir tokių keblumų nekilo ir Pareiškėjo [...] atveju. Kameros durų slenkščio aukštis neviršija 3 centimetrų [...], todėl tai taip pat nėra neįveikiama kliūtis patekti į kamerą naudojantis neįgaliajam skirtu vežimėliu. Juo labiau, kad konvojuojamas asmuo yra lydimas konvojavimo tarnybos pareigūnų. Specialiojoje suimtajam skirtoje kameroje, kurios plotas 5,8 kv. m., jokių slenkščių, pertvarų ir atitvarų, kurios trukdytų vežimėliu besinaudojančiam suimtajam judėti kameros viduje, nėra. Atsižvelgiant į tai, Kauno apygardos teismas laikosi nuomonės, kad teismo patalpų dalis, kuriose yra įrengtos specialiosios suimtiesiems skirtos kameros, nesudaro kliūčių ar nepatogumų šiomis patalpomis naudotis neįgaliesiems, užtikrina galimybę į šias patalpas patekti ir jose judėti judėjimo negalią turintiems asmenims, kurie naudojami neįgaliajam skirtu vežimėliu. Be to, šiose kameroje kaltinamieji laikomi tik labai trumpai: iki posėdžio pradžios ir per trumpas pertraukas“;

5.2. „Korpuse A. Mickevičiaus g. 18 A yra įrengtos ir specialios kameros, skirtos konvojavimo tarnybų į teisiamuosius posėdžius baudžiamosiose bylose pristatomiems suimtiesiems asmenims laukti iki prasidedant teisiamajam posėdžiui. Pirmiau minėto teismo rūmų korpuso [...] pirmajame aukšte yra įrengtos neįgaliesiems skirtos tualetų patalpos, tokiu būdu sudarant galimybę jomis naudotis į visus Kauno apygardos teisme vykstančius procesus [...] atvykstantiems ir juose dalyvaujantiems negalią turintiems asmenims / proceso dalyviams. Specialioje kameroje, skirtoje laukti teisiamojo posėdžio į baudžiamųjų bylų nagrinėjimą pristatomiems suimtiesiems, atskiros neįgaliesiems pritaikytos tualetų patalpos nėra įrengtos [...]. Patalpų, kuriose yra įrengtos specialiosios suimtiesiems skirtos kameros ir pirmajame teismo korpuso [...] aukšte esančių neįgaliesiems pritaikyto tualetų patalpų neįjungia laiptai, kadangi šios patalpos išdėstytos tame pačiame pastato aukšte, todėl tai nesukelia sunkumų ar kliūčių judėjimo negalią turinčiam asmeniui

pasiekti tualetu patalpas. Pažymėtina, kad į Kauno apygardos teisme rengiamus teisiamuosius posėdžius Pareiškėjas [...] yra pristatomas per pagrindinę įeigą į teismo pastato korpusą [...], kuriame vyksta teismo procesai, kadangi prie pagrindinės įeigos į pastatą yra įrengta neįgaliesiems skirta speciali nuovaža (pandusas). Atvykęs į pastatą, Pareiškėjas iš karto patenka į pirmojo pastato aukšto fojė, kurioje yra ir specialiosios suimtiesiems skirtos kameros, ir neįgaliųjų asmenų reikmėms skirtas tualetas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad [...] konvojuotojus saisto pareiga su konvojuojamaisiais elgtis [...] nežeminant jų garbės ir orumo. Tai reiškia, jog konvojuotoją saisto ir pareiga atsižvelgti į konvojuojamo asmens fizinius poreikius bei su tuo susijusius asmens prašymus, *inter alia* ir į tokius, kurie susiję su teisių į fizinės aplinkos prieinamumą užtikrinimu, jei tokie prašymai yra pareiškiami.“

Tyrimui reikšmingi teisės aktai

6. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (Lietuvos Respublikoje ratifikuota 2010 m. gegužės 27 d.) (toliau vadinama ir – Neįgaliųjų teisių konvencija):

9 straipsnis „Prieinamumas“ – „1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, siekdamas, kad neįgalieji galėtų gyventi savarankiškai ir visapusiškai dalyvauti visose gyvenimo srityse, imasi atitinkamų priemonių, kad užtikrintų neįgaliesiems lygiai su kitais asmenimis fizinės aplinkos, transporto, informacijos ir ryšių, įskaitant informacijos ir ryšių technologijų bei sistemų, taip pat kitų visuomenei prieinamų objektų ar teikiamų paslaugų prieinamumą tiek miesto, tiek kaimo vietovėse. Šios priemonės, kurios apima prieinamumo kliūčių ir trukdžių nustatymą ir pašalinimą, *inter alia* taikomos: a) pastatams, keliams, transporto priemonėms ir kitokiems vidaus ir lauko objektams, įskaitant mokyklas, būstą, medicinos įstaigas ir darbo vietas; b) informacijos, ryšių ir kitokioms tarnyboms, įskaitant elektronines ir avarines tarnybas. 2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, taip pat imasi atitinkamų priemonių, siekdamas: a) rengti ir skleisti visuomenei prieinamų objektų ar jai teikiamų paslaugų prieinamumo būtiniausius standartus ir gaires bei kontroliuoti, kaip jie įgyvendinami; b) užtikrinti, kad privačios įmonės, siūlančios visuomenei prieinamus objektus ar jai teikiamas paslaugas, atsižvelgtų į visus neįgaliųjų prieinamumo aspektus; c) apmokyti suinteresuotus asmenis prieinamumo sunkumų, su kuriais susiduria neįgalieji, klausimais; d) pastatuose ir kituose visuomenei prieinamuose objektuose įrengti ženklus Brailio raštu ir kitomis aiškiai perskaitomomis ir suprantamomis formomis; e) suteikti galimybę pasinaudoti įvairių pagalbininkų ir tarpininkų paslaugomis, įskaitant gidus, skaitovus ir profesionalius gestų kalbos vertėjus, kad sudarytų sąlygas patekti į pastatus ir kitus visuomenei prieinamus objektus; f) skatinti kitokias atitinkamas pagalbos ir paramos neįgaliesiems formas, kad užtikrintų jiems galimybę gauti informaciją; g) skatinti naujų informacijos ir ryšių technologijų ir sistemų, taip pat ir interneto, prieinamumą neįgaliesiems; h) ankstyvuju etapu skatinti prieinamų informacijos ir ryšių technologijų ir sistemų projektavimą, kūrimą, gamybą ir platinimą, kad šios technologijos taptų prieinamomis už mažiausią įmanomą kainą“;

13 straipsnis „Teisė į teisingumą“ – „1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina veiksmingą neįgaliųjų teisę į teisingumą lygiai su kitais asmenimis, įskaitant procesinių ir pagal amžių tinkamų sąlygų sudarymą, kad neįgaliesiems būtų užtikrinta galimybė kaip tiesioginiams ir netiesioginiams dalyviams, ir kaip liudytojams, veiksmingai dalyvauti visuose teisiniuose procesiniuose santykiuose, įskaitant ikiteisminį tyrimą ir kitus ikiteisminius ginčų nagrinėjimo etapus. 2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, siekdamas padėti užtikrinti neįgaliesiems veiksmingą teisę į teisingumą, remia atitinkamą teisingumo įgyvendinimo ir užtikrinimo sistemos darbuotojų, įskaitant policijos ir kalėjimų darbuotojus, mokymą.“

7. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo (toliau vadinama ir – Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas):

11 straipsnis „Aplinkos prieinamumas“ – „1. Reikalavimai dėl neįgaliesiems fiziškai tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse įgyvendinami atliekant teritorijų planavimą ir statinių

projektavimą bei viešosios paskirties pastatų, būsto ir jo aplinkos, viešojo transporto objektų, skirtų keleiviams aptarnauti, ir jų infrastruktūros, informacinės aplinkos pritaikymą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams. 2. Už aplinkos pritaikymo neįgaliųjų specialiesiems poreikiams statybos normatyvinių techninių dokumentų parengimą ir jų įgyvendinimo priežiūrą atsako Aplinkos ministerija. 3. Už objektų pritaikymą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams atsako savivaldybių institucijos ir šio straipsnio 1 dalyje nurodytų objektų savininkai bei naudotojai. [...]. 4. Už informacinės aplinkos neįgaliesiems pritaikymo organizavimą atsako Vyriausybės įgaliota institucija.“

8. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (toliau vadinama ir – SVĮ):

5 straipsnis „Bendrosios asmenų, laikomų tardymo izoliatoriuose, teisinės padėties nuostatos“ – „1. Lietuvos Respublikos piliečiai, laikomi tardymo izoliatoriuose, turi visas Lietuvos Respublikos piliečiams įstatymų nustatytas teises, laisves ir pareigas su apribojimais, kuriuos nustato Baudžiamojo proceso kodeksas, šis ir kiti įstatymai. 2. [...]. 3. Vykdamt suėmimą, draudžiama žmogų kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą. [...].“

Tyrimo išvados

9. Pareiškėjas teigia, kad Kauno apygardos teisme esančios laikino sulaikymo kameros ir sanitariniai mazgai yra nepritaikyti neįgaliesiems.

10. Neįgaliųjų teisių konvencijos 9 straipsnyje įtvirtinta, kad *fizinės aplinkos*, transporto, informacijos ir ryšių, įskaitant informacijos ir ryšių technologijų bei sistemų, taip pat kitų visuomenei prieinamų objektų ar teikiamų paslaugų *prieinamumas yra savarankiško neįgaliųjų gyvenimo ir visapusiško bei lygiateisio dalyvavimo visuomenės gyvenime prielaida*. Šiame straipsnyje nustatyta, kad *valstybės*, Neįgaliųjų teisių konvencijos šalys, *turi imtis priemonių, kad užtikrintų neįgaliesiems lygiai su kitais asmenimis fizinės aplinkos, kitų visuomenei prieinamų objektų ar teikiamų paslaugų prieinamumą*.

Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių komitetas bendrojoje pastaboje Nr. 2 (2014 m.) yra pažymėjęs, kad prieinamumo klausimas turi būti sprendžiamas visais aspektais, apimant fizinę aplinką, transportą, informaciją ir ryšius, taip pat paslaugas. Visuomenei tiekiamos prekės, produktai ir teikiamos paslaugos turi būti prieinami visiems, neatsižvelgiant į tai, ar juos / jas valdo ir (arba) tiekia / teikia valstybės institucija ar privati įmonė. Neįgalieji turėtų turėti vienodas galimybes naudotis visomis visuomenei tiekiamomis prekėmis, produktais ir teikiamomis paslaugomis taip, kad būtų užtikrintos veiksmingos bei vienodos galimybės ir gerbiamas jų orumas.

Lietuvos Respublika, kaip Neįgaliųjų teisių konvencijos šalis, taip pat pripažįsta prieinamumo, įskaitant ir fizinės aplinkos, užtikrinimo neįgaliesiems, svarbą. Pagal Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 11 straipsnyje nustatytą teisinį reglamentavimą *Lietuvos Respublikoje reikalavimai dėl neįgaliesiems fiziškai tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse įgyvendinami atliekant teritorijų planavimą ir statinių projektavimą bei viešosios paskirties pastatų, būsto ir jo aplinkos, viešojo transporto objektų, skirtų keleiviams aptarnauti, ir jų infrastruktūros, informacinės aplinkos pritaikymą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams*.

Šias teisės aktų nuostatas aiškinant kartu su SVĮ 5 straipsniu, kuriame yra nustatyta, kad suimtieji turi visas Lietuvos Respublikos piliečiams įstatymų nustatytas teises, laisves ir pareigas, suimtuosius draudžiama kankinti, žiauriai su jais elgtis arba žeminti jų orumą, darytina išvada, kad *negalią turintiems suimtiesiems taip pat turėtų būti užtikrintas fizinės aplinkos prieinamumas, tokiu būdu sukuriant sąlygas vykdyti suėmimą nežeminant negalią turinčių suimtųjų orumo*.

Atkreiptinas dėmesys, kad *fizinės aplinkos prieinamumas* neretai yra ne tik savarankiško neįgaliųjų gyvenimo prielaida, bet ir *būtina sąlyga neįgaliesiems, įskaitant ir negalią turintiems suimtiesiems*, lygiai su kitais asmenimis *veiksmingai naudotis pilietinėmis, politinėmis*,

ekonominėmis, socialinėmis ir kultūrinėmis teisėmis, įskaitant ir teisę į teisingumą, kuri nebus efektyviai užtikrinama, jei pastatai, kuriuose įsikūrusios teisėsaugos įstaigos ir teismai, nebus fiziškai prieinami ar jei jų teikiamos paslaugos, informacija ir ryšiai nebus prieinami neįgaliesiems, įskaitant ir negalią turintiems suimtiesiems.

11. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Kauno apygardos teismo patalpos yra pritaikytos neįgaliesiems, t. y., į korpusą, esantį A. Mickevičiaus g. 18A, Kaune, yra lengvai patenkama per įrengtą neįgaliesiems skirtą specialią nuovažą (pandusą), pastato koridoriai yra pakankamai erdvūs, laikino sulaikymo kamerų durų plotis nesukelia keblumų neįgaliajam skirtu vežimėliu besinaudojančiam suimtajam patekti į kameros vidų, tiesa, norint patekti į laikino sulaikymo kamerą, neįgaliesiems yra reikalinga įveikti trijų centimetrų slenkstį, tačiau tai nesunkiai padaroma; esant poreikiui, šį slenkstį gali padėti įveikti suimtąjį lydintys pareigūnai, kamerų viduje jokių slenksčių, pertvarų ir atitvarų, kurie trukdytų vežimėliu besinaudojančiam suimtajam judėti kameros viduje, nėra; pirmiau minėto Kauno apygardos teismo korpuso pirmajame aukšte yra įrengtos neįgaliesiems skirtos tualetų patalpos; esant poreikiui pasinaudoti tualetu, asmenys palydimi pareigūnų.

Dėl šios priežasties konstatuotina, kad Skunde nurodyti teiginiai dėl Kauno apygardos teismo pastato fizinio neprieinamumo neįgaliesiems suimtiesiems, tarp jų ir Pareiškėjui, nepasitvirtino.

12. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Skundas dėl galimai pažeistos Pareiškėjo teisės į fizinės aplinkos prieinamumą Kauno apygardos teisme yra nepagrįstas.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

13. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia X Skundą dėl galimai pažeistos jo teisės į fizinės aplinkos prieinamumą Kauno apygardos teisme atmesti.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas